

אומרים שהעומר הגדול הוא דבר בפני עצמו, ושני העומרים הקטנים הם דבר בפני עצמו, והם שכחה.

תורת גדיש עליו, דתנן: עומר גדול שיש בו פאתים, שכחו — אין שכחה, כי לפי גודלו הוא נחשב כאילו היה גדיש ולא עומר, ולכן אינו שכחה.

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: קבלה בידי מרבתי, שחרוב המורכב ופדן השקמה, האם הם מוקדשים בכלל השדה שהקדישה או לאו, באנו למחלוקת רבי מנחם ברבי יוסי ורבנן, ורבי מנחם ברבי יוסי סובר כרבי שמעון, שהמקדיש שדה מקדישה בעין כה רעה, שאפילו את הקרקע שממנו יונק החרוב הוא אינו מקדיש, ולכן לא קדוש החרוב והשקמה.

ושואלת הגמרא: **ולימא ריש לקיש באנו עג-א למחלוקת רבי שמעון ורבנן?**

ומתרצת: **הא קא משמע לן ריש לקיש, דרבי מנחם ברבי יוסי, כרבי שמעון סבירא ליה.**

בשדה, לא תשוב לקחתו. לגר ליתום ולאמנה יהיה". ודרשו חכמים מהמילה "עומר", שרק אם היתה השכחה באלומה אחת או שתיים, יש להם דין שכחה, ולא כאשר היתה השכחה בשלש אלומות, כיון שבהיותן יחד הן נקראות "גדיש".

וכמו כן לא חל דין שכחה באלומה גדולה שיש בה סאתיים ואינה ניקחת בקלות, כי התורה אמרה "לקחתו", מלמד הכתוב שהשכחה נוהגת רק בדבר שניקח בקלות.

ואמר רב הונא: עומר גדול וכבוד, שיש בו פאתים — תורת עומר עליו, ותורת גדיש עליו:

ומבאר רב הונא דבריו:

תורת עומר עליו, לגבי הדין דרק שני עומרים הנשארים בשדה הם שכחה, ולא שלש עומרים. ואם היו בשדה שנים עומרים קטנים שכוחים, וגם הוא, העומר הגדול, היה שכוח עמהם בשדה, נחשב הדבר שיש כאן ביחד שלשה "עומרים", שהם "גדיש". ולכן שלשת העומרים כולן אינן שכחה. ואין

הדרן עלך המוכר את הבית

פרק המוכר את הספינה

מתנתין:

אדם המוכר את הספינה, ולא אמר במפורש מה נכלל בספינה הנמכרת, הרי מן הסתם מכר גם את התורן של הספינה, וכן מכר את הנס [המפרש] של הספינה, וכן את העוגין [עוגן], ואת כל המנהיגין אותה, את הספינה. ובגמרא מפרש מה הם "מנהיגי הספינה".

כל אלו שנזכרו, כלולים הם, מן הסתם,

במכירת הספינה, היות והם עיקר הספינה, על כן עוד שלא אמר המוכר בפירושו: אינני מוכר דברים אלו, הרי הם נכללים במכירת הספינה.

אבל לא מכר⁽¹⁾ לו מן הסתם, לא את העבדים,⁽²⁾ שיש לבעל הספינה כדי להנהיג אותה ולשמור על הסחורה שבתוכה, ולא את המרצופין [שקים גדולים שנותנים בהם את הסחורה שבספינה]⁽³⁾, ולא את האנטיקי [הסחורה שמובילים בספינה]⁽⁴⁾.

העבדים נחשבים, "עצם הספינה", ועל כן, מן הסתם, אינם נמכרים עמה. ובראב"ד כתב דשאני עבדים שעומדים לכל מלאכה, ועוד שמי שירצה לרדת בספינה יוכל להשיט אותה בעצמו וכן כתב המאירי וראה שם מה שכתבו אודות המרצופים.

3. רשב"ם, וכן משמע בפירוש המשניות לרמב"ם. והרמ"ה פירש שהם שקים שבהם מעלים את הסחורה לספינה, ומורידים אותם ממנה. וראה עוד במאירי.

4. הא דנקט אנטיקי, משום סיפא נקט לה, דאי משום רישא לא איצטרך, דכיון דאשמועינן שאין המרצופין בכלל הספינה, אף שהם נשארים כל הזמן בספינה, כל שכן הסחורה עצמה, אבל סיפא קא משמע לן, דאף הסחורה שאינה עומדת להשאר בספינה, נמכרת עמה, כשאמר לו: היא וכל מה שבתוכה — תוספות.

וכן הא דנקט עבדים, מילתא דפשיטא היא, ולא נקט לה אלא משום סיפא — נמוקי יוסף.

1. כתב הרשב"א: כשם שאין העבדים, המרצופים והסחורה נכללים במכירה, כל זמן שלא אמר לו: היא וכל מה שבתוכה, כך אינם נכללים ב"מתנה" ולא ב"הקדש".

ואף על פי שמצאנו בפרק הקודם [לעיל עא א במשנה וברשב"ם] שהנותן נותן בעין יפה, וכן המקדיש, ובכלל המתנה וההקדש נכללים גם דברים שאינם בכלל המכר, מכל מקום הכא שאני, ואין עדיפות למתנה והקדש על מכירה. וטעם הדבר: כל הני דלעיל, קרקעות הם, וכל מה שהוזכר במשניות שאינם בכלל המכר, מכל מקום בטלים הם קצת אל עיקר הדבר, על כן הרי הם נכללים בהקדש ובמתנה וחלוקת אחים בירושתן, אבל הני דפירקין, מטלטלין הם, על כן אין חילוק בין מכר להקדש ומתנה. וראה מה שכתב ב"תוספות יום טוב".

2. אפילו אם העבדים בתוכה בשעת המכר, כדמשמע סיפא דמתנתין, [ויתכן, שאפילו אם היו העבדים קשורים בה, אינם בכלל המכר], ראה להלן עח ב, ואף על פי שאי אפשר להשיט את הספינה בלא שייטים, מכל מקום, אין

וכל זה, אם מכר לו ספינה סתם, אבל בזמן שאמר לו המוכר: (5) הנני מוכר לך היא, הספינה, וכל מה שבתוכה, הרי כולן מכורין.

בין התורן, הנס, העוגן והמנהיגים, שנמכרים אפילו מן הסתם, ובין העבדים והמרצופין, היות ואמר שהוא מוכר לו את כל מה שבתוכה, ואפילו הסחורה שנמצאת בה באותה שעה, נמכרת עמה.

גמרא:

הגמרא מפרשת את דברי המשנה, בלשון הגמרא:

א. "תורן" ששנינו במשנה, הוא "איסקריא" בארמית, שעליו פורשים את המפרש בראש הספינה.

ומביאה הגמרא ראייה לכך ש"תורן" הוא "איסקריא" שעליו תולים את המפרש: שכן הוא אומר, [יחזקאל כו ה(6)]: "ארז מלבנון לקחו לעשות תורן עליך", והרי ידוע לנו ש"איסקריא" עושים מארז או מאילן גבוה, כדי שהמפרש יהיה גבוה, ויוכל להשיט היטב את הספינה, על ידי רוחות הים, אם כן

שמע מינה: "תורן" היינו "איסקריא".

ב. "נס" ששנינו במשנה, הוא "אדרא" בארמית [מפרש].(7)

ומביאה הגמרא ראייה לכך ש"נס" הוא "אדרא" — מפרש: שכן הוא אומר [שם ז]: "שש ברקמה ממצרים היה מפרשך, להיות לך לנס".(8)

ג. "עוגין" ששנינו במשנה, תני רבי חייא בכרייתא: אלו(9) עוגינין שלה [כלי ברזל כבד שמשליכים במים, כדי להעמיד את הספינה במקום אחד].

ומביאה הגמרא ראייה לכך שעוגן משמעותו עיכוב, והוא העוגן המעכב את הילוך הספינה:

וכן הוא אומר [רות א יב — ג]: "שובנה בנותי לכן כי זקנתי מהיות לאיש, כי אמרתי יש לי תקוה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים. הלהן תשברנה [תצפון] עד אשר יגדלו, הלהן תעננה [תתעכו עד שיגדלו], לבלתי היות לאיש". הרי שעיוגן לשון עיכוב הוא.(10)

8. יונתן תירגם: "בוץ וצירין ממצרים הוה פרסיך, למהוי ליך לאת". כי המפרש הוא בגובה הספינה ונראה למרחוק, על כן הוא אות וסימן לספינה, ומכל מקום המפרש מכונה גם "נס", כלשון המשנה.

9. מלשון הברייתא משמע שיש לספינה יותר מאשר עוגן אחד, וכן משמע בפירוש רבינו גרשום ויד רמ"ה.

10. רשב"ם. ורש"י בפירושו על רות כתב:

5. כך מתפרשת לשון זו בכמה מקומות בפרק הקודם. [הוא הדין אם אמר הלוקח לשון זה, והמוכר שתק, דמאי שנא].

6. כל הפרשה [שם ביחזקאל] ממשילה את צור לספינה.

7. נס קרוי "אדרא" מלשון דרי אכתפיה לשון הולכה, כי הנס טוען אותה ומוליכה — שיטה מקובצת בשם הראב"ד.

שנינו במשנה: המוכר את הספינה מכר את התורן... ואת כל המנהיגין אותה.

אמר [פירש] רבי אבא: אלו המשוטין שלה, שאף המשוטים הם מעיקר תשמישי הספינה.

ומביאה הגמרא ראייה לכך שאכן המשוטים הם מעיקר תשמישי הספינה: (11) **וכן** כשניבא הנביא יחזקאל על חורבנה של צור, והמשיל אותה לספינה, הוא מונה שם את תשמישי הספינה וכליה.

ושם [יחזקאל כז ו] **הוא אומר: "אלונים מבשן עשו משוטיך"**. אם כן מסתבר ש"וכל המנהיגין אותה" במשנתנו, בא לרבות את המשוטים.

ואי בעית אימא: יש ללמוד שמשוטים הם עיקר הספינה, **מהכא** [שם כט]: **"וירדו מאניותיהם** [כאשר תטבע "ספינת צור"] **כל תופסי משוטי"**. (12)

תנו רבנן: אדם המוכר את הספינה, (13) **מכר עמה את האיפכלה** [כבש הספינה] שעולים

תעגנה — לשון איסור וכלוא, כמו [תענית יט א]: **עג עוגה ועמד בתוכה**. ויש פותרים לשון עיגון, ולא יתכן, שאם כן היה לו לינקד הנו"ן דגש, או לכתוב שני נוני"ן.

11. כתב הרשב"ם: אלמא עיקר הספינה, על ידי שתופסין משוטות, דסלקא דעתך אמינא חבלים המושכין את הספינה ליהוי עיקר מנהיגין, אבל משוטות לא מזדבני, קא משמע לן.

ובתוספות הרא"ש כתב: דלא תימה כיון דלא מחברי לספינה אינם כשאר דברים הנזכרים במשנה המחוברים לספינה, אלא בחבלים הקשורים לה מיירי.

וחבלים אלו, אין לפרש דמיירי בספינה שמובילים אותה על ידי בני אדם או בהמות המהלכים ביבשה [השוה לדברי הרמ"א אורח חיים רמח ב], כי אין זה שייך אלא בספינה המהלכת בנהר, ולא בספינה השטה בים, ופרשה דיחזקאל מיירי בספינה ההולכת בלב ים. [ראה שם פסוק כז וברש"י].

וכמו כן אין במשמעות דברי הרשב"ם, אותם חבלים שנקשרים אל המפרש כדי לכווין אותו אל מול הרוח, וכדי להשיט את הספינה בכיוון הנכון. [ראה "מצודת דוד" ישעיה לג כג ורש"י יחזקאל כז ה — ו ובהערה הבאה].

ובשיטה מקובצת בשם הרא"ם פירש: חבלים שבהם מושכין הספינה ומכניסים אותה לנמל. וביד רמ"ה כתב שמשוטים הם העצים שבהם מנהיגים את הספינה בשעה שאין רוח מצויה להוליכה, וספינות שאין להם קלעים [מפרשים] עושין להם כן. אם כן יש לומר: סלקא דעתך אמינא, בספינה שיש לה מפרשים, אין המשוטים עיקר הספינה, היות ובררך כלל מצויה רוח להוליך את הספינה, וקא משמע לן, אף על פי כן מעיקר תשמישי הספינה הם.

12. א. כאשר תטבע "ספינת צור" אומר הנביא: **"וירדו מאניותיהם כל תופסי משוט מלחים כל חובלי הים, אל הארץ יעמודו"**. [פירש רש"י: אל הארץ יעמודו — מה לנו עוד באניות, להיכן נוליך סחורה עוד]. משמע, שעיקר יושבי הספינה הם תופסי המשוט והחובלים [הם מושכי חבלי המפרש לכוונו אל מול הרוח, ראה בפירושו הרד"ק שם ח].

ב. כתב ב"עין אליהו": יש נפקא מינה לדינא בין שתי הלשונויות, דלפי האיבעית אימא דיליף מקרא דוירדו, בודאי גם האנשים — תופסי המשוט, הם בכלל המכירה.

13. בפשוטו מיירי כשמכר את הספינה בסתם,

בני אדם], שקוראים לספינות הקטנות שבנהר מישן, שאינו עמוק, ואין מהלכים בו אלא בספינות קטנות: **בוציאתא דמישן**.

סומכוס, דבר ארץ ישראל הוא, קארי לה "דוגית", וכמו שמצאנו בלשון הכתוב, **דכתיב** [עמוס ד ב]: **"ואחריתכן בסירות דוגה"**.⁽¹⁷⁾

פתיחה לאגדתא של מאמרי רבה בר בר חנה:⁽¹⁸⁾

כתב הרשב"ם: כל המעשים המובאים בגמרא לקמן, הובאו כדי ללמדנו גדולת מעשי ה' בכתוב [תהילים קד כד]: "מה רבו מעשיך ה'".⁽¹⁹⁾ ויש מהן, להודיע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, או לפרש מקראות האמורים בספר איוב המדברים בעופות גדולות ובהמות ודגים גדולים.

הוסיף המהרש"א: אף כי באמת אין להכחיש פשטי הדברים, כמו שכתוב

בו אל הספינה ויורדים ממנה,⁽¹⁴⁾ **ואת בור המים שבתוכה**, שהיות ומי הים מלוחים, היו מתקינים בספינה כעין בור, ושמים שם מים "מתוקים" לשתיה.

רבי נתן אומר: המוכר את הספינה, מכר עמה אף את הביצית, ספינה קטנה שקושרים לספינה גדולה, שכשרוצים לעלות ליבשה, נכנסים מן הספינה הגדולה אל הקטנה, ובאים אל החוף עם הקטנה, היות והספינה הגדולה אינה יכולה להתקרב אל שפת הים, מחמת עומקה.

סומכוס אומר: המוכר את הספינה, מכר עמה אף את הדוגית.

אמר [פירש] רבא: רבי נתן וסומכוס לא נחלקו זה על זה, זה, (15) ו"ביצית" שאמר רבי נתן, **היינו "דוגית"** שאמר סומכוס.

רבי נתן, בבלאה הוה, (16) קארי לה, לספינה הקטנה, "בוצית", כדאמרי אינשי [כלשון

17. היא ספינה קטנה של צייד דגים, ולפי שקטנה היא קורא לה סיר [סירות] הוא לשון רבים של "סיר", וקורא לה בלשון משנה "דוגית" בכבא בתרא — רש"י בפירוש עמוס.

18. כך מכונים אגדות אלו בכל מקום, למרות שלפי הגירסא שלפנינו המאמרים הראשונים מיוחסים לרבה ולא לרבה בר בר חנה. [וב"צפנת פענח" (מאמר יא ד"ה והנה מצוה) כתב שרבה היינו רבה בר בר חנה, ולא נזכר אלא שמו ולא שם אביו].

19. ושם [פסוקים כה כו] נאמר: "זה הים גדול ורחב ידים, שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדולות. שם אניות יהלכון, ליתן זה יצרת לשחק בו". ופירש באבן עזרא: שם אניות יהלכו

ואף כאשר לא אמר היא וכל מה שבתוכה, נמכרים האיסקלא ובור המים עמה. וכן הוא ברמב"ם מכירה כו א.

14. רשב"ם ר"ח ורב האי גאון, וברבינו גרשום פירש עוד דאסקלא היינו כירה שמתקנין בספינה כדי לבשל עליה. וביד רמ"ה כתב שהוא בית הכסא שבספינה.

15. אבל תנא קמא סובר: המוכר את הספינה לא מכר את הביצית והדוגית, וכן הלכה כמבואר להלן עח ב — יד רמ"ה.

16. עלה מבבל לארץ ישראל, והיה רגיל בלשון ארמית.

[תהילים קז כג – כו]: "יורדי הים באניות, עושי מלאכה במים רבים. המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה. ויאמר ויעמד רוח סערה ותרום גליו. יעלו שמים ירדו תהומות", מכל מקום, יש כאן דברים בגו.

כלומר, בודאי אין הדברים יוצאים מידי פשוטם,⁽²⁰⁾ ומכל מקום, חז"ל התכוונו באגדות אלו לרמוז על דברים עמוקים, וכפי שביארו המהרש"א וגדולי המפרשים.

והריטב"א כתב: יש במעשיות שבפרק זה, עניינים זרים לבני אדם, לפי שלא הורגלו בהם, והם דברים קרובים מאד ליודעים בטבעם. כעניין גדול הדגים שבים, וגודל סערת גלי הים. ויש גם במעשיות אלו עניינים נרמזים, שלא היו נראים להם במראית העין, אלא במראה החלום. וזה, כשהחכמים הולכים בים אוקיינוס, ורואין שם נפלאות השם יתברך, וגם שהם שם מתבודדין, ומחשבים בעניינים נוראים ונפלאים. והגאונים כתבו כי כל היכא דאמרינן הכא "לדידי חזי לי", במראה החלום היה, כשהיה מהלך בים

אוקיינוס.⁽²¹⁾

שני מאמרים ממה שסיפרו יורדי הים לרבה בר בר חנה:

א. **אמר רבה: אשתעו [סיפרו] לי נחותי ימא [יורדי הים]:**

האי גלא דמטבע [שרוצה להטביע] לספינה, מיתחזי כי צוציתא [ניצוצות⁽²²⁾] דנורא חיורתא ברישא.

[לפני אותו גל שבא להטביע ספינה, הולך מלאך מזיק שנראה כניצוצות של אש לבנה].

ומחנין ליה, באלותא [אלות, מקלות] דחקיק עליה: אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה. ונייה הגל מזעפו.

[מכים אותו במקלות שחקוק עליהם: אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה, ואז נח הגל מזעפו, ואינו מטביע את הספינה].⁽²³⁾

— כי בעלי האניות יספרו לנו על חיות גדולות שראו בתוך הים.

20. ראה מה שהאריך כאן ב"חידושי גאונים" על עין יעקב.

21. להלן יבוארו דברי הגמרא על פי פשוטם, ובהערות יובאו חלק מדברי המפרשים, מה שכתבו לבאר את רמזי סוגיות אלו.

22. בערוך ערך צץ (ג) כתב: האי גלא דמטבע לספינתא, נפקא ליה כי צוציתא חיורתא ברישיה.

פירוש כעין ציצית, ויש לומר לענין ניצוצין דנורא. ובפירוש רבינו גרשום כתב: כמו ציצית הראש.

23. א. מאמר זה פירש המהרש"א כך: כמו שאמר הכתוב [תהילים מב ח ורש"י שם]: "כל משבריך וגליך עלי עברו" ודימה הכתוב את הצרות והגלות שבאו עלינו מן הרשעים לגלי הים, כך אמר כאן שעם ישראל בגלות, הם כספינה המטורפת בים.

וספרו לו "יורדי הים" שכאשר הגל — הרשע שבכל דור, בא להטביע את ה"ספינה",

ב. אמר רבה: (*23) אשתעו לי נחותי ימא:

[גובה] דגלא תלת מאה פרסי.

בין גלא לגלא, תלת מאה פרסי, ורומא

[בין גל לגל יש שלש מאות פרסאות, (24) וכן

נראה השר שלו בשמים כאש לבנה [כי המלאכים נראים כאש, וצבעה של האש היסודית הוא לבן].

ואמר דאין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, והיינו מחינן ליה באלוותא דחקיק כו', כי זאת ההבטחה שהבטיחנו הקדוש ברוך הוא, בגל הראשון הוא פרעה: "אהיה אשר אהיה" [שמות ג יד], שהבטיח לנו "אהיה" עמכם בצרה זו, "אשר אהיה" עמכם בכל צרה [ברכות ט ב]. וי"ה הוא השם אשר עמנו בגלות כמו שכתוב [שמות יז טז]: "כי יד על כס יה", שאין הכסא והשם שלם עד לעולם הבא.

וה' צבאות הוא השם הגואל מכל צרה, כמו שכתוב [ישעיה מז ד]: "גואלנו ה' צבאות שמו". [וראה שם שהזכיר את שני החורבנות: "שבי דומם ובואי בחושך בת כשדים" — גלות בבל, "ועתה שמעי זאת עדינה היושבת לבטח" — גלות אדום].

ואמר אמן — בזכות האמונה, שעמדה לנו בגלות.

ואמן — בזכות אמן יהא שמייה רבא כדאמרינן בסוטה מט א מיום שחרב בית המקדש... ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא שמייה רבה דאגדתא. [לא נתפרש בדברי מהרש"א תיבת סלה].

ב. וב"לילקוט הגרשוני" פירש: נחותי ימא הם תלמידי חכמים יורדי ים התלמוד, שסיפרו לרבה בר בר חנה שכאשר היצר הרע בא להטביע את האדם הדומה לספינה המטורפת בים סוער נראה הוא לאדם כאילו הוא בא מצד היצר הטוב כולו הפך לבן טהור הוא לשם שמים, והמקל שמכים את היצר הוא על ידי תפילה לבורא יתברך שיצילנו, וכמו שאמרו [קדושין ל ב]: אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו

אין יכול לו.

ג. והגר"א בביאוריו על אגדתא זו פירש מאמר זה על הסתת היצר, שבא להרוג את האדם על ידי שיחטיא אותו; שיעבוד מלכויות מסייע ליצר הרע להכשיל את האדם, והחקיקה על האלה היא רמז להבטחות על הגלות, ואנו מצפים לגאולה בזכות אמירת אמן יהא שמייה רבא, וכל האומר אמן בעולם הזה זוכה ואומר אמן לעולם הבא [תנחומא צו ט א] וזהו אומר כן אמן, אמן סלה. וראה עוד ב"עץ יוסף" בשם "קיקיון דיונה".

ד. גם בספר "אמת ליעקב" [לבעל "נתיבות המשפט"] פירש מאמר זה על מלחמת היצר וכמאן דאמר [סנהדרין צא א]: יצר הרע ניתן באדם משעת יצירתו, כאשר נר דלוק על ראשו [ואז מלמדים אותו סודות התורה ולא גשמיותה ועל כן אמרו: נורא חיוורתא ברישא].

ומכים אותו בשבועה [אלוותא] שנשבענו ובברית שכרת עמנו בהר סיני בעבור שהוציאנו ממצרים בשם אהיה אשר אהיה [שמות ג יד], ויחד שמו עלינו להקרא ה' צבאות היינו צבאות ישראל, אמן אמן הם שתי אמונות שיש לנו ימות המשיח ועולם הבא אשר הוא לנצח, וכאשר מזכירים לו כל זה ניח נפשיה.

23.* ב"עין יעקב" איתא: רבה בר בר חנה, וכן הוא במהרש"א ובמהר"ל.

24. כתב הריטב"א: פרסאות אלו הם "פרסאות ימיות" שיש עשרים פרסאות מהם בפרסה של יבשה. [אך מדברי רבינו גרשום משמע שמדובר בפרסאות של יבשה, שאדם מהלך עשר מהן בכל יום, ראה עוד במהרש"א והגר"א]. ובמהר"ל כתב שכאשר הזכירו חכמים

גובהו של גל].

זימנא חדא, הוה אזלינן באורחא, בדרך ים, ודלינן [הגביה אותנו] גלא, עד דחזינן בי מרבעתיה [מקום מושבון] דכוכבא זוטא, והויא לי כמבזר [כבית זריעה] של ארבעין גריוי [כור] בזרא דחרדלא, ואי דלינן הגל טפי הוה מקלינן מהבליה. [פעם אחת, היינו בדרך ים, והגביה אותנו

הגל, עד שהיינו יכולים לראות את מקום מושבו של אחד הכוכבים הקטנים ביותר, והיה נראה לי⁽²⁵⁾ ששטחו הוא, כשטח של זריעת ארבעים כור חרדל — שהם גרגירים קטנים, על כן שטח זריעת כור חרדל, מרובה משטח זריעת כור חיטים — ואם היה הגל מגביה אותנו יותר, היינו נשרפים מהבלו וחזמו של הכוכב⁽²⁶⁾].⁽²⁷⁾

שיעורים מופלגים, אין כוונתם למידה הגשמית של הדבר, היות וחז"ל כלל לא עסקו בזה, אלא כוונתם להגדיר את עצם הדבר מצד מהותו, מה הוא השיעור הראוי לו, למרות שיתכן ואין שיעור זה קיים במציאות, מחמת גבולות החומר והגשמיות. [וברשב"ם פסחים ק"ט א: משוי שלש מאות — לאו דוקא, וכך כל שלש מאות שבש"ס].

25. ב"עין יעקב" הגירסא דהויא, ולפי זה יתכן שכמבזר ארבעין גריוי דחרדלא הוא שטחו האמיתי, ולא רק מה שהיה נראה לרבה מהמקום בו הוא עמד, וראה בפירושו רבינו גרשום.

26. הקשו רבינו גרשום והרשב"ם: הרי בין הארץ ולרקיע מהלך חמש מאות שנה [חגיגה יג א] ואיך יתכן שעל ידי הגל שגובהו שלש מאות פרסה [שהם מהלך אדם במשך שלשים יום — רבינו גרשום], ירגישו את הבל הכוכב!?

ותירו: הבלא דרקיע נפיש ומגיע עד סמוך לארץ. עוד תירץ רשב"ם: גל השליך אותם למעלה עד לרקיע, יותר משיעור גובהו. [ומכל מקום גל זה הגביה יותר משאר גלים, כדמשמע בסמוך].

וראה עוד מה שפירש הריטב"א בזה.

27. א. ראה ב"עץ יוסף" שהביא ביאור מאמר זה

מדברי הגר"א. ותורף דבריו: עולם הזה נקרא ים; הגוף נקרא אניה ועל ידה יורדת הנשמה אל הים; כל הגלים הם צרות המתרגשות לבא בעולם, והם שלוחי השטן ומתגברים לפי עוונותיהם של בני אדם. [ולפי שיש להם י"ב נשיאים שכל אחד מושל חודש אחד — שלשים יום, על כן אמר ששיעור כל גל שלש מאות פרסה שהם כהילוך אדם עשר פרסאות ביום, והרי הילוך בני אדם בחטא גורם להם להתגבר. (וב"עין אליהו" הוסיף: מה שאמר בין גלא לגלא תלת מאת פרסי בא לרמוז על הלילה שאינו כל כך זמן להילוך בחטא, ראה שבת פט ב: דל כ"ה דלילותא.)]

זימנא חדא אזלינן באורחא שהתחיל ללכת בדרך הטוב והישר, ודלינן גלא היצר מגביה מתחילה את האדם, ומביאו לידי גאווה, ואחר כך שובר אותו כמו שכתוב [משלי טז יח]: "לפני שבר — גאון", כך מיד כאשר מתחיל האדם ללכת בדרך הטוב מתרומם לבו ומתגאה. עד דחזינן בי מרבעתא דכוכבא זוטא — ישראל נמשלו לכוכבים, כל שכן הצדיקים, ואפילו הקטן שביניהם, הוא גדול מאד.

כמבזר ארבעין גריוויא דחרדלא — אין היצר נפרד מן האדם, עד שיכתוש את מרירת היצר בעול התורה, [כחרדל מר שאי אפשר לאכלו אלא על ידי כתישה], וארבעים גריוי הם שיעור של מי טהרה, והתורה נמשלה למים. כך,

כמלא חוטא חלא ולא עברי.

[אמר לו הגל הראשון לחבירו, צא ולמד מכאן את גבורתו של אדונך, בורא עולמים, שלמרות גובהי ושטף מימי, אינני יכול לעבור את חול הים, אפילו כמלא רוחב החוט(30)].

שנאמר [ירמיה ה כב]: "האותי לא תיראו, נאם ה', אם מפני לא תחילו, אשר שמתי חול גבול לים, חוק עולם ולא יעברנהו, ויתגעשו ולא יוכלו, והמו גליו ולא יעברונהו".(31)(32)

ומביאה עתה הגמרא שלשה מאמרים ממה

היות וגל זה הגיע כל כך גבוה, היה סבור חבירו, שעמד מאחוריו, בצד הים, שהוא יצא חוץ לשפת הים, ושטף את העולם.

ורמי לה גלא קלא לחברתה:(28) **חבירתה, שבקת מידי בעלמא דלא שטפתיה, דניתי אנא ונחריביה?**

[צעק אליו(29) הגל שמאחוריו, חבירי, האם השארת משהו בעולם שעדיין לא שטפת, בכדי שאני אוכל לשטפו ולאבדו, מפני עון הדור?]

אמר לה: פוק חזי גבורתא דמריך, דאפילו

עליהם הם וכן כתב הריטב"א [ראה עוד תוספות חולין ז א ד"ה אומר].

30. אין הכוונה, שהגלים אינם עוברים מלא רוחב חוט מן החול שבשפת הים, אלא שהחול מסמל את הגבול שלהם, והם אינם עוברים את התחום שלהם, אפילו כמלא חוט, ראה בלשונות רבינו גרשום ורשב"ם.

31. הרי מתחילה המים כיסו את כל העולם, ובמאמר השי"ת "יקו המים" [בראשית א ט] נאספו כל המים והצטמצמו למקום קטן יותר, ובאופן טבעי היה ראוי שהמים יחזרו לכסות שוב את הארץ, ואינם עושים כך, כי הקב"ה מונע מהם טבע זה, ובוה אפשר להכיר שהקב"ה משגיח בתחתונים ועושה בהם כרצונו, ואיך לא תיראו אותי ולא תחילו מפני, ולא תעלו בדעתכם שאני יכול לעשות בכם כרצוני אם תעברו מצותי? — רד"ק. [וראה להלן עד ב בענין שרו של ים ומה שצויין בהערות שם].

32. ב"עץ יוסף" בשם הגר"א כתב בכוונת מאמר זה, שאין אדם יכול לומר: אי אפשר לי לירא את ה', היות שהיצר הרע איננו מניח אותו, שהרי

נדמה ליורד הים הקטן שכבר נפרד ממנו היצר הרע, והוא נטהר ממנו לגמרי. [כלומר, הוא סבור בגאותו, כאילו כבר הגיע לדרגת כתישת החרדל וטבילה בארבעים סאה של מימי התורה].

ואי דלינן טפי הוה מקלינן מהבלא — כי סוף הגאווה הוא כעס, וכל הכועס שכינה מסתלקת ממנו [ראה פסחים סו ב], וזהו שאמר אי דלינן טפי במדת הגאווה היינו נשרפים מאש הכעס.

ב. ובספר "אמת ליעקב" פירש שגלא היינו מזל רע ממנו באים הצרות והפורעניות וראה ברוח הקודש שבעיקבא דמשיחא יהיה צרה גדולה כדי להטהר מן העוונות בארבעים סאה של אש הפורענות, וראה שהפורענות גדולה כל כך עד שאם היתה חס ושלוש מתקיימת יותר מעט היה מגיע עד כלה אלא שהקודש ברוך הוא סמוך לצרה הגדולה מביא הגאולה לעולם, ראה שם.

28. ברשב"ם משמע שגורס לחבריה בלשון זכר.

29. כתב הרשב"ם: כדוגמאת "תהום אל תהום קורא" [תהילים מב ח], ושמה מלאכים הממונים

שראה רבה בר בר חנה בריות מיוחדות בכחם וגדלם:

א. אמר רבה: (33) לדידי חזי לי (34) הורמין בר לילית [שם של שד (35)], כי קא רהיט אקופיא דשורא [על שיני החומה] דמחוזא, ורהיט פרישא כי רכיב חיותא מתתאייה, ולא יכיל ליה.

[ראיתי את השד שנקרא הורמין בן לילית, שהוא רץ על חומת העיר נהרדעא, ופרש רוכב על בהמה לפי תומו תחת החומה – סמוך לחומה על הקרקע, ולא הצליח השד להשיג את הפרש ולהזיקו, היות והפרש דהר

במהירות]. (36)

זמנא חדא, הוה מסרגאן ליה [היו קשורות כל אחת לחוד באוכף], תרתני כודנייתי [פרדות] וקיימן, אתרי גישרי דרוגנג [שם נהר]. עג-ב ושורא [קופץ] מהאי להאי ומהאי להאי.

[פעם אחת, היו שתי פרדות, קשורות כל אחת לחוד באוכף, ומוכנות לו לרכיבה. ושתי הפרדות עמדו על שני גשרים של נהר "רוגנג" והיו הגשרים רחוקים זה מזה; פרדה אחת עמדה על גשר זה, ופרדה אחת עמדה על גשר זה, והיה השד קופץ מפרדה זו לפרדה זו].

שד, כי אינו מדבר כאן מן השדים, ובריה רוחנית היא שאינה בכלל המזיקים את הבריות ועניינה מהירות וזריזות בלא מונע, ראה שם.

36. על פי רשב"ם. ובא מאמר זה להודיע צדקותיו של הקדוש ברוך הוא, שמרחם על בריותיו, ואינו נותן רשות לאלו להזיקן. [שהרי הפרש רכב לפי תומו ונתן השי"ת בלבו לרכוב מהרה ועל ידי זה ניצול מן המזיק].

עוד יש ללמוד ממאמר זה לא לצאת בדרך יחידי, שהרי לולא שהצילו הבורא היה ניזוק – רשב"ם. [משמע, שהיה רוכב חוץ לחומה, שהרי בין החומות מצויים בני אדם].

ובפירוש רבינו גרשום כתוב: ולא יכול – פרישא למימטייה להווא שד. משמע, שהפרש דהר לאותו כיוון של השד, והשד השיגו, וקא משמע לן גבורתו של השד. [וב"חידושי גאונים" על עין יעקב הביא מספר "עוללות אפרים" שמאמר זה רומז על אדם הרודף להרבות נכסים ולא יגיע לתכליתו, כי לעולם לא ישבע, וראה עוד במהרש"א].

וב"עין יוסף" פירש בשם הגר"א שמאמר זה רומז לבני אדם שכל מעשיהם ועסק תורתם הוא

הצדיקים שנמשלו לחול היס מושלים בו, ואפילו כחוט השערה אין היצר יכול להם, כי הקב"ה עוזר לאדם להתגבר על יצרו.

ובמהרש"א פירש כל מאמר זה מענין צרות הגלות, שהרשעים אינם רוצים להכנע לאומות העולם, ורק על ידי כניעה יש הצלה וריוח מעט בגלותיננו. וגדול הרועה שמציל שה אחת בין שבעים זאבים, על ידי זכויות הצדיקים שנמשלו לחול.

33. ב"עין יעקב" איתא רבה בר בר חנה.

34. ראה לעיל ב"פתיחה" דברי הריטב"א בשם הגאונים, אך הכא צריך תלמוד אמאי קטלוהו בי מלכותא, אם לא נראה דבר זה אלא לרבה בר בר חנה בחלומו?! ושמא רק מעשה דפרשא ראה בחלום, אבל מעשה דשורא מהאי להאי היה נראה לעיל כל. [ולדברי מהר"ל אתי שפיר, ראה [שם]].

35. רשב"ם. וכן פירשו רש"י ותוספות בסנהדרין לט א [אלא דפליגי אם גרסינן הורמין או הורמין] אבל המהר"ל כתב שהורמיו זה אינו